

Rize İlindeki Su Ürünleri Perakende Satış Yerlerinde Çalışanların Sosyo-Ekonomik Durumu**Emre ÇAĞLAK^{1*} Barış KARSLI¹ Aydın Aytaç GÜRDAL¹ Büşra KARA¹**¹ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Rize/Türkiye.

Öz: Türkiye’de su ürünleri avcılığının büyük bir bölümünü oluşturan Karadeniz bölgesi, ayrıca su ürünleri tüketim alışkanlığının yoğun olduğu bir bölgedir. Bu bakımdan bölgede su ürünleri perakende satış yerleri önemli bir potansiyele sahiptir. Doğu Karadeniz bölgesinin su ürünleri açısından önemli bir şehri olan Rize ilinde yürütülen bu çalışmada su ürünleri perakende satış yerlerinde çalışan personellerin sosyo-ekonomik verileri araştırılmıştır. Toplam 38 işletmede 60 birey ile 28 soruluk anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre yaş dağılımı %41,67 ile en yüksek 46-55 yaşları arasında bulunmuştur. Eğitim durumlarında en yüksek değer %38,3 ile lise grubunda belirlenmiştir. Çalışanların %73’lük kesiminin bir sivil toplum örgütüne üye olduğu tespit edilmiştir. Tüm çalışanlarda kitap ve gazete okuma sıklığının düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca eğitim ve kültürel harcamalar için ayrılan ekonomik bütçenin yeterli olmadığı gözlenmiştir. Ev sahipliği oranının %76,67 ile oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Su ürünleri perakende satış yerleri çalışanlarının çeşitli verilerinin ortaya koyulduğu bu çalışmada önemli sosyo-ekonomik veriler elde edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Rize, Su Ürünleri Perakende Satış Yerleri, Sosyo-ekonomik, Çalışanlar.

Social-Economic Analysis of Employees in Fish Retail Places in Rize Province

Abstract: The Black Sea region, which constitutes a large part of fishing in Turkey, is also a region where aquatic products are extensively consumed. In this regard, the retail selling aquatic products in the region have an important potential. In this study carried out in Rize, which is an important city of the Eastern Black Sea region in terms of aquaculture, socio-economic data of the personnel working in the retail selling aquatic products were researched. A questionnaire with 28 items was conducted among total 60 individuals in 38 retail seller. According to the obtained results, age distribution was found to be the highest among the ages of 46-55 with 41.67%. The highest value in education was determined in the high school group with 38.3%. It was determined that 73% of the employees are members of a civil society organization. The frequency of reading books and newspapers was found to be low in all employees. It was also observed that the economic budget allocated for education and cultural expenditures is not sufficient. It was determined that the rate of homeowners is very high with 76.67%. In this study which reveals various data related to the employees of retail outlets selling aquatic products, some significant socio-economic data were obtained.

Keywords: Rize, Fish Retail Places, Social-economic, Employees

GİRİŞ

Su ürünleri sektörü; sağlıklı beslenmeye katkısı, istihdam imkânı oluşturması ve yüksek katma değeri ile ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

Günümüzde tüm dünyada su ürünleri üretimi toplamda yaklaşık 170 milyon ton civarındadır. 2016 yılı verilerine göre Türkiye’de su ürünleri üretimi 588.715 tondur. Bunun 253.395 tonu yetiştiricilik, 335.320 tonu avcılık yolu ile elde edilmektedir. Avcılık ile elde edilen ürünlerin 33.856 tonu tatlı sularından, 301.464 tonu ise denizlerden elde edilmektedir. Türkiye’de deniz ürünleri avcılığında ilk sırayı %40,7’lik oran ile Doğu Karadeniz Bölgesi almakta ve bu bölgeyi %33,3 ile Batı Karadeniz, %11,5 oranı ile Ege, %10,6 ile Marmara ve %3,9 ile Akdeniz Bölgesi izlemektedir(TÜİK, 2016).

İnsan beslenmesinde önemli bir yeri olan su ürünleri sağlıklı beslenmeye katkısı, sanayiye hammadde sağlaması, işlenerek pazarlanması ve ihracatıyla önemli bir gıda kolunu oluşturmaktadır (Dağtekin ve Ak, 2007; Akbay vd., 2013). Bunun yanı sıra çok çeşitli amino asit, vitamin ve mineral madde içeren su ürünlerinin beslenme için önemli olduğu özellikle omega-3 yağ asitlerinin kanser ve koroner kalp hastalığından koruduğu belirtilmektedir (Anonim, 2011; Atar ve Alçıçek, 2009; Akbay vd., 2013).

Son yıllarda artan dünya nüfusu, insan beslenmesinde önemli bir yeri olan hayvansal kökenli protein kaynaklarının yetersizliğine neden olmaktadır. Bu protein açığını en iyi derecede ve ucuz bir şekilde gidermede yararlanılacak kaynakların başında, gün geçtikçe daha çok önem kazanan su ürünleri gelmektedir (Angiş, 2004; Aydın ve Karadurmuş, 2013).

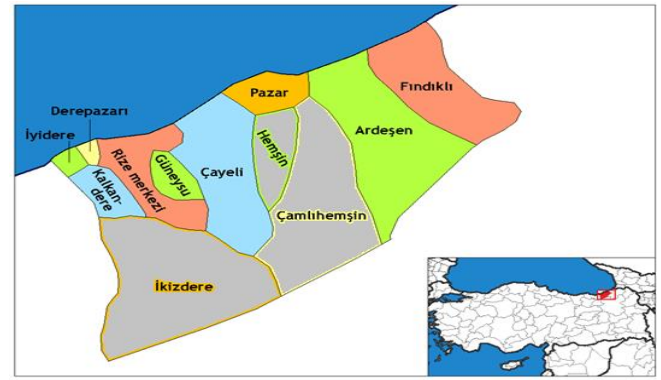
Üretim ve tüketici arasındaki zincirde yer alan ve adına perakende balıkçı dediğimiz insanların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumları önemsenmelidir. Bu sektörde uğraşan insanların sorunlarının tanınması ve beklentilerinin belirlenmesi bu sektörün sorunlarını çözmek için kolaylık sağlayacaktır. Türkiye için önemli bir sektör olan su ürünleri sektörü perakende satış elemanları çalışanlarına yönelik sosyo-ekonomik araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bir bölgenin sorunlarını irdelemek ve çözüm önerileri sunmak tüm ülke balıkçıların sorunlarının çözümünü kolaylaştıracaktır (Altınbaş ve Menekşe, 2000; Yücel, 2006; Demiroğlu ve Yüksel, 2013; Dartay vd., 2009; Çağlak vd., 2012).

Akbay vd., (2013) yaptıkları bir çalışmada Türkiye'deki ailelerin su ürünleri tüketim alışkanlıklarını, Aydın ve Karadurmuş (2013) Trabzon ve Giresun illerinde yaşayan insanların balık tüketim alışkanlıklarını, Çağlak vd., (2012) Balıkesir ilinde bulunan su ürünleri işleme tesisi çalışanların sosyo-ekonomik yapılarını, Dartay vd. (2009) Keban baraj gölü ve çevresinde balıkçıların sosyo-ekonomik durumlarını, Demiroğlu ve Yüksek (2013) keban baraj gölünde ki kerevit avcılığı yapan balıkçıların temel sosyo-ekonomik özelliklerini, Doğan (2010) İstanbul ilinde kıyı balıkçılığı yapan su ürünleri kooperatifleri ve kooperatiflere üye olan balıkçıların sosyo-ekonomik yapılarını, Mol ve Ulusoy (2010) Türkiye'de su ürünleri işleme sektörünün sorunlarını ve çözüm önerilerini ve Uzmanoğlu ve Soylu (2006) Sakarya ili Karasu ilçesi deniz balıkçıların sosyo-ekonomik yapılarını incelemişlerdir.

Karadeniz bölgesinde balık tüketiminin fazla olması bu alanda perakende satış yerleri kapsamında iş istihdamını önemli oranda etkilemektedir. Özellikle bu sektörde çalışan kalifiye eleman istihdamına yönelik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu açıdan yürütülen bu çalışmada 80 km kıyısal uzunluğa sahip Rize ilinde bulunan Rize merkez ve 8 ilçede faaliyet gösteren Su Ürünleri satış tezgahlarında çalışanların sosyo-ekonomik yapısının tespiti amaçlanmıştır. Ayrıca elde edilen sonuçlar çeşitli kamu ve tüzel kuruluşlar için toplumsal ve ekonomik veriler açısından önemli katkı sağlayacaktır. Bu katkılar kamu ve tüzel kuruluşlar tarafından verilecek destekler, çeşitli muhafiyetler ve yasal uygulamaların düzenlenmesi hususunda olabilecektir.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışma 2017 yılının Şubat ve Mart aylarını kapsayacak şekilde Rize Merkez ve 8 ilçesinde (Rize'de 13, İyidere'de 3, Derepaazarı'nda 1, Kalkandere'de 1, Güneysu'da 1, Çayeli'nde 7, Pazar'da 4, Ardeşen'de 4, Fındıklı'da 4 tezgâh olacak şekilde) yer alan 38 balık satış yerinde yapılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Rize ilinin ilçeleri.

Ankete katılan 60 kişiden sosyo-ekonomik ve demografik durumlarını, yaşını, cinsiyetini, medeni halini, yaşadığı hanedeki kişi sayısını, öğrenim düzeyini, sosyal güvenlik durumunu, mesleklerinden memnuniyetlerini, okuma alışkanlıklarını, gelir durumunu, yaşadığı konut tipini ve yaptığı aylık harcamalarını anlamaya yönelik 28 sorudan oluşan ankette kendilerine göre en uygun cevabı vermeleri istenmiş ve birebir görüşmeler ile anketlerin cevaplanması sağlanmıştır.

BULGULAR

Çalışanların yaşlarına bakıldığında %8,33'ü 15-30 yaş aralığında, %36,67'si 31-45 yaş aralığında, %41,67'si 46-55 yaş aralığında, %10'u 56-65 yaş aralığında ve %3,33'ü 66 yaş ve üzerinde bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Yaş dağılımı.

Yaş Grupları	Frekans	%
15-30	5	8,33
31-45	22	36,67
46-55	25	41,67
56-65	6	10,00
66+	2	3,33
Toplam	60	100,00

Tablo 2.'de verildiği üzere ankete katılanların %83,33'ü evli, %16,67'sinin ise bekâr olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Medeni durumu.

Medeni Durum	Frekans	%
Evli	50	83,33
Bekâr	10	16,67
Toplam	60	100,00

Ankete katılanların %31,7'sinin ilkökul, %25'nin ortaokul, %38,3'nün lise ve %5'nin de yüksekökul mezun olduğu gözlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Eğitim durumu.

Eğitim Durumu	Frekans	%
İlkökul	19	31,67
Ortaokul	15	25,00
Lise	23	38,33
Yüksekökul	3	5,00
Toplam	60	100,00

Çalışanların %21,67'sinin her gün, %23,33'ünün haftada iki veya üç gün, %15'nin haftada bir ve %40'nın ayda bir gazete okuduğu görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 4. Gazete okuma Sıklığı

Gazete Okuma	Frekans	%
Her gün	13	21,67
Haftada 2-3 kez	14	23,33
Haftada 1 kez	9	15,00
Ayda 1 kez	24	40,00
Toplam	60	100,00

Tablo 5.'de çalışanlar ve ailelerinin kitap okuma alışkanlığına bakıldığında; %16,67'sinin ayda birden fazla, %11,67'sinin ayda bir, %5'nin yılda birden fazla, %1,67'sinin yılda bir ve %65'inin ise hiç kitap okumadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Çalışan/Ailenin okuduğu kitap sayısı.

Kitap Sayısı	Frekans	%
Yılda 1 kez	1	1,67
Ayda 1 kez	7	11,67
Yılda 1'den fazla	3	5,00
Ayda 1'den fazla	10	16,66
Hiç okumuyor	39	65,00
Toplam	60	100,00

Ankete katılanların %73'ü herhangi bir sivil toplum örgütüne üye olduklarını belirtirken, %27'si herhangi bir sivil toplum örgütüne üyeliği olmadığını belirtmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Sivil toplum örgütüne üyelik.

Üyelik	Frekans	%
Evet	44	73,33
Hayır	16	26,67
Toplam	60	100,00

Tablo 7. Ankete katılan kişilerin boş vakitlerini değerlendirme alışkanlıkları.

Boş Vakit Değerlendirme	Frekans	%
Sinema	3	%4,23
Gezmek	6	%8,45
Spor	5	%7,04
Futbol	6	%8,45
Avcılık	2	%2,82
İbadet	1	%1,41
Sohbet etmek	2	%2,82
Kitap Okuma	1	%1,41
TV izlemek	6	%8,45
Piknik	1	%1,41
Yaylacılık	1	%1,41
Dinlenmek	1	%1,41
Etkinlik Yapmıyor	36	%50,7
Toplam	71	%100,00

Çalışanların boş vakitlerini değerlendirmede; %1,41'i dinlenerek, %1,41'i yaylacılık yaparak, %1,41'i piknik yaparak, %8,45'i kitap okuyarak, %2,82 sohbet ederek, %1,41'i ibadetle, %2,82'si avcılık yaparak, %8,45'i gezerek, %4,23'ü sinemaya giderek ve %50,7' si ise boş

vakitlerini herhangi bir etkinlikle değerlendirmediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 8.'de çalışanların aylık gelirlerine bakıldığında %5'inin 1000-1400, %26,67'sinin 1400-1600, %5'inin 1600-2000, %41,67'sinin 2000-2500 arasında ve %21,67'sinin 2500 üzerinde kazandıkları görülmüştür.

Tablo 8. Çalışanın aylık geliri (TL).

Gelir	Frekans	%
1000-1400	3	5,00
1400-1600	16	26,67
1600-2000	3	5,00
2000-2500	25	41,67
2500+	13	21,67
Toplam	60	100,00

Çalışanların %6,67'sinin 1000-1400, %18,33'ünün 1400-1600, %3,33'ünün 1600-2000, %13,33'ünün 2000-2500 arasında ve %56,67'sinin 2500 üzerinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Çalışan/Aile aylık kazancı (TL).

Gelir	Frekans	%
1000-1400	4	6,67
1400-1600	11	18,33
1600-2000	2	3,33
2000-2500	8	13,33
2500+	34	56,67
Toplam	60	100,00

Ankete katılanların %63,33'ü işçi, %1,67'si tekniker veya teknisyen, %5'i ustabaşı sıfatına sahipken %30'u işyerinin sahibi olduğu görülmüştür (Tablo 10).

Tablo 10. Çalışanların unvanı.

Unvan	Frekans	%
İşçi	38	63,33
Tekniker/Teknisyen	1	1,67
Ustabaşı	3	5,00
Sahibi	18	30,00
Toplam	60	100,00

Tablo 11.'de çalışanların %87'si sosyal güvenceye sahipken, %13'ünün sosyal güvencesi olmadığı görülmüştür.

Tablo 11. Sosyal güvence durumu.

Var-Yok	Frekans	%
Evet	52	86,67
Hayır	8	13,33
Toplam	60	100,00

Çalışanların %3,33'ü emekli sandığından, %58,33'ü SSK'dan, %23,33'ü BAĞ-KUR'dan, %1,67'si özel sigorta kurumlarından, %11,67'si ise diğer bir yolla sosyal güvenceye sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 12).

Tablo 13.'de katılımcıların 23,33'ünün işinden çok memnun, %33,33'ü memnun olduğu ve %30'u idare eder bulduğu, %10'unun ise memnun olmadığı ve %3,33'ü ise hiç memnun olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 12. Çalışanın sosyal güvencesi.

SG Durumu	Frekans	%
Emekli Sandığı	2	3,33
SSK	35	58,33
BAĞ-KUR	14	23,33
Özel Sigorta	1	1,67
Diğer	7	11,67
Yok	1	1,67
Toplam	60	100,00

Tablo 13. Yapılan iş ve çalışma ortamından memnuniyet.

Memnuniyet Derecesi	Frekans	%
Çok memnun	14	23,33
Memnun	20	33,33
İdare eder	18	30,00
Memnun değil	6	10,00
Hiç memnun değil	2	3,33
Toplam	60	100,00

Çalışanların %56,67'sinin işyerinde isteyerek çalıştığı, %8,33'ü meslek icap ettiği için çalıştığı ve %35'i ise maddi zorunluluktan dolayı çalıştığı belirlenmiştir (Tablo 14).

Tablo 14. Çalışanın iş yerinde çalışma durumu.

Çalışma Durumu	Frekans	%
İsteyerek	34	56,67
Meslek icabı	5	8,33
İhtisas alanı	0	0,00
Maddi zorunluluk	21	35,00
Toplam	60	100,00

Tablo 15.'de ankete katılanların %40' aldığı maaşı yeterli gördüğü, buna karşı %20'si yeterli görmeyerek ek iş yaptığı ve %40'ı ise yeterli olmadığını fakat ek iş de yapmadıkları gösterilmiştir.

Tablo 15. Çalışan maaşını yeterli görüyor mu? ek iş yapıyor mu?

Yeterlilik Durumu	Frekans	%
Yeterli	24	40,00
Yeterli değil ek iş yapmıyorum	24	40,00
Yeterli değil ek iş yapıyorum	12	20,00
Toplam	60	100,00

Ankete katılanların %10'u 500' den az, %43,33'ü 500-1000, 33,33'ü 1000-1500 ve 13,33'ü ise 1500' ün üstünde aylık gıda harcaması yaptıkları belirlenmiştir (Tablo 16).

Tablo 16. Aile/Çalışanın aylık ortalama gıda harcaması (TL).

Miktar	Frekans	%
0-500	6	10,00
501-1000	26	43,33
1001-1500	20	33,33
1500+	8	13,33
Toplam	60	100,00

Ankete katılanlar ve ailelerinin %9,3'ü tavuk etini, %8,14'ü koyun etini, %20,93'ü sığır etini ve %61,63'ünün ise balık etini tercih ettikleri tespit edilmiştir (Tablo 17).

Tablo 17. Ailede tercih edilen et türü.

Et Tipi	Frekans	%
Tavuk Eti	8	%10
Koyun Eti	7	%8
İnek Eti	18	%21
Balık Eti	52	%61
Toplam	85	%100,00

Tablo 18.'de ankete katılanların %33,33'ünün eğitim harcamasının olmadığı, %30'unun 500'den az, %11,67'sinin 501-1000, %13'ünün 1001-1500 ve %6,67'sinin 1500'ün üzerinde eğitim harcaması yaptığı belirlenmiştir.

Tablo 18. Eğitim harcamaları (TL).

Miktar	Frekans	%
0	23	38,33
0-500	18	30
501-1000	7	11,67
1001-1500	8	13,33
1500+	4	6,67
Toplam	60	100,00

Katılımcıların %65'inin 50'den az, %6,67'sinin 50-100 arasında, %10'unun 100-150 arasında, %6,67'sinin 150-200 arasında ve %11,67'sinin 200'nin üzerinde aylık kültürel faaliyet harcaması yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 19).

Tablo 19. Kültürel harcamalar (TL).

Miktar	Frekans	%
0-50	39	65,00
51-100	4	6,67
101-150	6	10,00
151-200	4	6,67
200+	7	11,67
Toplam	60	100,00

Katılımcıların %65'inin 50'den az, %8,33'ünün 50-100 arasında, %16,67'sinin 150-200 arasında ve %10'unun 200'nin üzerinde sağlık harcaması yaptığı görülmüştür (Tablo 20).

Tablo 20. Sağlık harcamaları (TL).

Miktar	Frekans	%
0-50	39	65,00
51-100	5	8,33
101-150	0	0,00
151-200	10	16,67
200+	6	10,00
Toplam	60	100,00

Tablo 21. Diğer harcamalar (TL).

Miktar	Frekans	%
0	18	%31
1-500	11	%19
501-1000	15	%25
1001-1500	9	%15
1500+	6	%10
Toplam	60	%100,00

Tablo 21.'de ankete katılanların sınıflandırılmamış diğer harcamalarına verilen cevaplara bakılırsa; %30'unun

harcaması olmazken, %18,33'ünün 500'den az, %26,67'sinin 500-1000 arasında, %15'inin 1000-1500 arasında ve %10'unun 1500'den fazla harcama yaptığı tespit edilmiştir.

Ankete katılanların %76,67'si oturduğu evin sahibi olduğunu, %23,33'ü kiracı olduğu belirlenmiştir (Tablo 22).

Tablo 22. Oturduğu konutun mülkiyet durumu.

Mülkiyet Durumu	Frekans	%
Ev sahibi	46	76,67
Kiracı	14	23,33
Lojman	0	0,00
Diğer	0	0,00
Toplam	60	100,00

Katılımcıların %40'ının müstakil evde oturduğu ve %60'ının ise apartman dairesinde oturduğu görülmüştür (Tablo 23).

Tablo 23. Aile/Çalışanın oturduğu konut tipi

Konut	Frekans	%
Müstakil ev	24	40,00
Apt. Dairesi	36	60,00
Toplam	60	100,00

Tablo 24.'de katılımcıların %1,16'sı 500'den az, %12,79'u 500-700 arasında ve %1,16'sı ise 700'den fazla kira ödediğini belirlenmiştir.

Tablo 24. Ailenin aylık kirası ödemesi (TL).

Miktar	Frekans	%
0-500	1	%1,16
501-700	11	%12,79
700+	1	%1,16
Toplam	13	%15,12

Katılımcıların %53'ü sobalı, %27'si doğalgazlı, %20'si ise kaloriferli evde oturduğunu gözlenmiştir (Tablo 25).

Tablo 25. Konutun ısınma şekli.

Ev Tipi	Frekans	%
Soba	31	%53
Kalorifer	12	%20
Doğal Gaz	16	%27
Toplam	59	%100,00

Konut büyüklükleri ile ilgili bilgilere bakıldığında %17'si 90m²'den az, %55'i 90-130m², %17'si 130-150m² ve %11'i 150m²'den büyük evlerde oturduğu görülmüştür (Tablo 26).

Tablo 26. Konut büyüklüğü

Metre karesi (m ²)	Frekans	%
0-90	10	16,67
91-130	33	55,00
131-150	10	16,67
150+	7	11,67
Toplam	60	100,00

Tablo 27.'de katılımcıların ailesindeki kişilerin yaş dağılımına bakıldığında; 0-6 yaş aralığında birey bulunduğunu belirtenler %6,37, 7-14 yaş aralığında birey bulunduğunu belirtenler %15,54; 15-65 yaş aralığında birey bulunduğunu belirtenler %76,10 ve 65 yaş üstünde birey bulunduğunu belirtenlerin ise %1,99 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 27. Hanedeki kişi sayısı.

Yaşlar	Frekans	%
0-6	14	%6
7-14	38	%15
15-65	189	%77
65+	5	%2
Toplam	246	%100,00

Ankete katılanlar, %13,33'ünün çocuğunun çalışmakta olduğunu, %16,67'si eşinin çalıştığını, %3,33'ü hem eşi hem de çocuğunun çalıştığını belirtirken, %66,67'si kendisinden başka kimsenin çalışmadığını belirlenmiştir (Tablo 28).

Tablo 28. Eş ya da çocukların çalışma durumu

Çalışma Durumu	Frekans	%
Eşi çalışıyor	10	16,67
Eşi ve çocuğu çalışıyor	2	3,33
Kimse çalışmıyor	40	66,67
Çocuğu çalışıyor	8	13,33
Toplam	60	100,00

Ankete katılanların %88'i ailesinden birinin başka bir kente göç ettiğini belirtirken, %12'si göç olmadığını belirlenmiştir (Tablo 29).

Tablo 29. Aile bireylerinden göç eden kişi sayısı.

Sayı	Frekans	%
Evet	7	%12
Hayır	52	%88
Toplam	60	%100,00

Tablo 30.'da göç edilen kentlere baktığımızda %57,14 ile İstanbul ilk sırada yer alırken Antalya, Artvin ve Kocaeli eşit oranlara sahip olup %14,29'luk paya sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 30. Göç edenlerin yaşadığı yer.

Şehir	Frekans	%
İstanbul	4	%58
Antalya	1	%14
Artvin	1	%14
Kocaeli	1	%14
Toplam	7	%100,00

TARTIŞMA ve SONUÇ

Sağlam ve Karadal (2016) Akdeniz Bölgesi sahil şeridi deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik yapısını inceledikleri çalışmada balıkçıların yaşlarının %56'sının 31-50 yaş arasında, %7'sinin 30 yaşından küçük, %37'sinin 50 yaş üstünde olduğu belirlemişlerdir. Doğan 2009'da yaptığı çalışma da İznik Gölü'nde gümüş balığı avcılığı yapan

balıkçıların, yaş dağılımlarını %40,01'lik oranla 40-49 yaş arasında ve %30,00 ile 30-39, % 23,33 ile 50-59 yaş arasında olduklarını belirtmiştir. Yapılan çalışmalar ve araştırmamız kapsamında ortalama balıkçı yaşının fazla olduğu, kadın çalışanların bulunmadığı, gençlerin balıkçılık mesleğine katılımının düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumun gelecekte bu sektöre olan insan gücü katkısının ve ekonomik girdinin düşeceğini göstermektedir.

Akdeniz Bölgesi sahil şeridi deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik yapısının incelendiği çalışmada balıkçıların %82'sinin evli, %16'sının bekar, %2'sinin boşanmış olduğu belirtilmiştir (Sağlam ve Karadal 2016). İznik Gölü'nde gümüş balığı avcılığı yapan balıkçıların sosyo-ekonomik yönden incelenmesinde, % 93,33'ünün evli ve %6,67' sinin ise bekar olduğu tespit edilmiştir (Doğan 2009). Çalışmamızda %84'lük kesimin evli olduğu belirlenmiş olup, Türkiye'de %71 olan evlenme ortalamasının üzerinde bulunmuştur. Bu durum TÜİK verilerine ve diğer araştırmalara göre paralellik göstermiş olup son yıllarda boşanma oranlarının azaldığını ve evlilik müessesesinin korunduğunun bir sonucu olarak düşünülebilir.

Sağlam ve Karadal (2016)'ın sosyo-ekonomik içerikli çalışmasında balıkçıların %54'ünün 0-3, %44'ünün 4-7 arasında, %2'sinin ise 7'den fazla çocuğu olduğu ifade etmişlerdir. Türkiye'nin ortalama hane halkı büyüklüğü 3,5'dur (TUİK, 2016). Araştırmamızda en çok 4 kişilik hane halkı sayısı bulunmuş ve bu sonuçların Türkiye verileri ile uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca ülkemizde hane halkı arasında 0-14 yaş dağılımı % 23,7 iken araştırmamızdaki bu değer % 21 olarak biraz düşük bulunmuştur.

Sağlam ve Karadal (2016) yaptıkları çalışmada balıkçıların %66'sının ilkökul, %26'sının ortaokul, %7'sinin lise, %1'inin ise üniversite mezunu olduğunu tespit etmişlerdir. Çağlak vd. (2012), yaptıkları çalışmada Balıkesir ili su ürünleri işleme tesisi çalışanlarının eğitim durumu ilkökul, ortaokul, lise, yüksekokul olmak üzere sırasıyla % 55, % 10,8, % 16,7 ve % 14,2 olduğu ifade edilmiştir. Dönmez vd. (2006)'de Karadeniz Bölgesi balıkçıların %2,27' sinin okur-yazar, %58,44' ünün ilkökul, %14,94'ünün ortaokul, %20,78' inin lise ve %3,57' sinin de üniversite mezunu olduğunu bildirmişlerdir. DİE (2005) verilerine göre Türkiye'nin 1990-2000 yılları eğitim durumunda ilkökul mezunları % 45-50 oranlarında bulunmuştur. Çalışmamızda elde edilen verilere göre bu sektörde çalışan kişilerin ülkemiz eğitim durumunun ve diğer araştırmalarında rapor edilen çalışmaların eğitim durumlarından daha iyi olduğu gözlenmiştir.

Çağlak vd. (2012), tarafından belirlenen Balıkesir işleme tesisleri çalışanların gazete okuma ve kitap okuma alışkanlıkları incelendiğinde haftada 2-3 kez gazete okunma oranı (% 23,3) ve ayda birden fazla kitap okuma oranı (% 15) çalışma verilerimiz ile benzerlik göstermiştir. Ayrıca

Türkiye genelinde günlük gazete okuma oranı % 22 olarak bildirilmektedir, bu araştırma sonuçları (%21,67) Türkiye ortalaması ile uyumlu bulunmuştur.

Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarına olan ilgi son yıllarda artmakta olup bu durum çalışmamıza da yansımış ve %73 oranında sivil toplum üyelik oranı bulunmuştur. Çağlak vd. (2012) yaptığı çalışmada sivil toplum üyeliği bu çalışmadan farklı olarak % 0 olduğu belirtilmiştir.

Çağlak vd., (2012) yaptıkları araştırmada çalışanların tamamını sosyal sigortalı olduğunu belirtmişlerdir. Doğan 2009' da yaptığı araştırmada balıkçılık yapanların %80,9' unun sosyal güvencesi olduğunu tespit etmiştir. Yücel 2006' da yaptığı çalışmada ankete katılan balıkçıları sosyal güvence yönünden %17'sinin işçi, %22'sinin Bağ-Kur'lu, %3'ünün emekli sandığı, %58'lik bir kısmının hiçbir sosyal güvencesi olmadığı belirlemiştir. Sosyal güvence bakımından Türkiye'de çalışanların %86'sı güvence altındadır. Çalışma verilerimiz sonucunda çalışanların %86,67'lik oranının sosyal güvenceye sahip olduğu belirlenmiş olup, Yücel (2006) yaptığı çalışma dışında diğer araştırma verileri ile benzer sonuçlar görülmüştür.

Çağlak vd., (2012) yaptıkları çalışmada işinden memnun olanlarının oranını % 73 olarak açıklamışlardır. Güngör vd., (2007) yaptıkları çalışmada çalışanların meslekten memnuniyet durumları incelendiğinde %35'i iyi, %48,4'ü orta, %16,1' i kötü olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'nin genel mutluluk düzeyi % 61,3 olarak belirtilmiştir (TUİK, 2016). Diğer çalışmalar ve Türkiye şartları düşünüldüğünde bu araştırmada da çalışanların işlerinden memnun oldukları ve isteyerek çalıştıkları gözlenmiştir.

Çağlak vd. (2012) yaptıkları anket sonucunda çalışma nedenlerinde meslek icabı % 6,6, isteyerek % 42,5 ve maddi zorunluluktan (işsizlik) % 50,8 cevaplarını elde etmişlerdir. Doğan (2010) yaptığı çalışmada çalışanların balıkçılığı seçme nedenlerini %44,3'ünün yapacak başka bir iş bulamadıklarından, %17,3'ünün aile bütçesine katkı sağlama amacıyla, %15' inin hobi olarak ve %14,4'ünün de baba mesleği olduğu için seçtiklerini görmüştür. Bu çalışma sonucunda meslek icabı % 8,33, isteyerek %56,67 ve maddi zorunluluk (işsizlik) % 35 verileri elde edilmiştir. Diğer çalışma ile karşılaştırdıklarında benzer olarak meslek icabı oranları düşük bulunmuştur.

Su ürünleri işleme tesisi çalışanları üzerine yapılan çalışmada maaşını yeterli görmeyenlerin oranının % 35, ek iş yapanların oranının % 5 olduğu belirtilmiştir (Çağlak vd., 2012). Yapılan bir diğer çalışmada çalışanların, %50' sinin diğer bir geçim kaynağının olmadığı, %46' sının çiftçilik, %4'ünün ise diğer bir geçim kaynağı olduğunu tespit

etmişlerdir (Güngör vd., 2007).Yücel 2006' da yaptığı çalışmada çalışanların %64'ü geçimini sadece balıkçılıktan elde ettiği gelirlerden sağlamakta olduğunu, deneklerin, %34'ü ise, ek iş olarak balıkçılık yaptığını tespit etmiştir. Çalışma sonucunda çalışanların ekonomik durumları irdelendiğinde gelirlerini yeterli bulmadıklarını (%60), ancak çalışanların %80'inin ek iş yapmadığı görülmüştür. Bu durum bölgede tarımla (çay tarımı ve sanayisi) uğraşan halkın gelirinin yeterli olduğunu düşündürmektedir. Yapılan diğer bütün çalışmalarda maaş ile ilgili veriler bir birinden tutarsız görülmüştür ve genel olarak ek iş yapmadıkları fakat bölgesel olarak tarım vb. gelirlerin olduğu tahmin edilmektedir.

Aydın ve Karadurmuş 2013 yılında Trabzon ve Giresun illerinde yaşayan insanların balık tüketim alışkanlıklarının ve tercihlerinin ortaya koymak amacıyla bir anket düzenlemişler ve ankete katılanların su ürünleri, tavuk eti, kırmızı et tüketim oranlarını sırasıyla %41, %33 ve %26 bulmuşlardır. Rize ilinin bulunduğu Karadeniz Bölgesi, ülkemiz toplam balık üretiminin %77,2'sinin gerçekleştiği bölge olmasından dolayı su ürünleri tüketim oranları da yüksektir. Bu sonuçlar ve diğer araştırma sonuçları çalışma verilerimize yansımış olup çalışanların % 61'inin balık etini tercih ettiği belirlenmiştir.

Türkiye'nin hane halkı başına düşen harcamalarında gıda ve alkolsüz içecekler %20,2, sağlık %2,1, eğlence ve kültür %2,9 ve eğitim hizmetleri %2,2 şeklindedir (TUİK, 2016). Bu araştırma sonuçlarında da benzer olarak gıda harcamaları yüksek bulunurken, sağlık, eğlence ve kültür ve eğitim harcamaları düşük bulunmuştur.

Akdeniz Bölgesi deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik yapısında balıkçıların, %61'inin ev sahibi, %39'unun kiracı olduğunu tespit etmişlerdir (Sağlam ve Karadal 2016). Çağlak vd.'lerin 2012 yılında yaptığı çalışmada ev sahipliği oranını %51,6 olarak ifade etmiştir. Doğan 2009' da yaptığı çalışmada balıkçılık %65,2'sinin kendisine ait evinin olduğu belirlemiştir. Dönmez vd.'leri 2006'da Karadeniz Bölgesi balıkçıların %76,62' sinin kendisine ait evi olduğu, %23,38'inin de kirada oturduğu ifade etmişlerdir. Araştırma verilerimiz bazı çalışmalardan ve Türkiye'deki ev sahipliği oranı (%67,3) seviyelerinden daha yüksek bir oranda %76,67 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç ekonomik seviyesinin artmasıyla ev sahipliği arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Çağlak vd., (2012) yaptıkları çalışmada konutun ısınma şeklinin %77,5 oranında soba ile %10,8 kalorifer, %10 doğalgaz ve 1,7 klima ile olduğunu belirtmişlerdir. Konutların ısınma şeklinde soba Türkiye ortalamasında %57,1 seviyelerinde bulunurken, çalışmamızda % 53,33 bulunmuş bu durumun müstakil ev tipinin (% 40) çokluğundan ileri geldiği düşünülmektedir. Yapılan diğer

çalışma verilerinde de benzer olarak soba ile ısınma oranları yüksek bulunmuştur.

Türkiye'de % 80 olan standart konut büyüklükleri ortalama 100 m² (Anonim, 2016) ile araştırma verileri paralellik göstermiş çalışanların yarısından fazlası (%55) 90-130 m² evlerde oturduğu sonucu elde edilmiştir.

Sonuç olarak; Türkiye su ürünleri sektörüne bakıldığında Doğu Karadeniz bölgesinin ekonomik katkısının önemli derecede olduğu şüphesizdir. Bu nedenle bu bölgedeki su ürünleri perakende satış yeri çalışanlarının sosyo-ekonomik sorunları da önem arz etmektedir. Genel olarak, bu bölgedeki halkın ve katılımcıların özellikle çay tarımından önemli derecede ek gelir sağlamasına rağmen katılımcıların büyük çoğunluğunun 30 yaş üzeri (%91,77) olması gençlerin bu sektöre olan ilgisinin azaldığını göstermekle birlikte, çalışanlarının % 60'ının maaşlarını yeterli bulmaması gelecekte bu sektöre olan insan gücü katkısını ve ekonomik girdiyi olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle su ürünleri perakende satış yerlerinde çalışanların sosyo-ekonomik yapılarının istenilen düzeyde olmadığı bir gerçektir. Bu yüzden önemli gıda kaynağımız olan su ürünlerinin denizden soframıza kadar olan her aşaması önemli olup gelecekte daha sağlıklı ve sürdürülebilir balıkçılığın olabilmesi açısından çalışanlara daha iyi sosyo-ekonomik koşulların yaratılması ve alanlarında nitelikli eğitime sahip bireylerin oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbay, C., Meral, Y., Yılmaz, H.İ. & Gözek, S. (2013).** Türkiye'de ailelerin su ürünleri tüketiminin ekonomik analizi. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, **16**(3), 1-7.
- Altınbaş, N. & Menekşe A. (2000).** Marine resources. "The second marine shura" The overnment marine, Istanbul (in Turkish).
- Angiş, S. (2004).** *Gökkuşluğu alabalığı'nda soğuk tütsülemenin bazı önemli kimyasal ve duyuşsal özellikler üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, 36s). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Anonim. (2011).** Su ürünlerinin insan sağlığına faydaları. <http://www.webhatti.com.tr>.
- Anonim. (2016).** MOSDER, <https://www.projepedia.com/emlak-haberleri/konutlarda-metrekare-buyuklugu-azaliyor,7800.html>.
- Atar, H.H. & Alçiçek, Z. (2009).** Sürdürülebilir su ürünleri. Ulusal Su Günleri, s. 112, 29 Eylül-1 Ekim, Elazığ, Türkiye.
- Aydın, M. & Karadurmuş, U., (2013).** Trabzon ve Giresun Bölgelerindeki su ürünleri tüketim alışkanlıkları. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, **3**(9), 57-71.

- Çağlak, E., Karşı, B. & Çağlak, S. (2012).** Su ürünleri işleme tesislerinde çalışanların sosyo-ekonomik analizi: Balıkesir ili örneği. *İstanbul Üniversitesi, Su Ürünleri Dergisi*, **27**, 47-67.
- Dağtekin, M. & Ak, O. (2007).** Doğu Karadeniz Bölgesinde su ürünleri tüketimi ihracat ve ithalat potansiyeli. *Sumae Yunus Araştırma Bülteni*, **7**(3), 14-16.
- Dartay, M., Duman, E., Duman, M. & Ateşşahin T. (2009).** Keban baraj gölü Pertek Bölgesi balıkçıların sosyo-ekonomik yapısı. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, **26**(2), 135-138.
- Demirel, F. & Yüksel, F. (2013).** Keban baraj gölü kerevit avcılığının sosyo-ekonomik yapısı. *Bilim ve Gençlik Dergisi*, **1**(2), 13-22.
- DİE. (2005).** Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye İstatistik Yıllığı, 42s.
- Doğan, K. (2010).** İstanbul su ürünleri kooperatifleri ve ortaklarının sosyo-ekonomik analizi. *Journal of Fisheries Science*, **4**(4), 318-328.
- Doğan, K. (2009).** İznik Gölü (Bursa) gümüş balığı avcılığı yapan tekne sahibi balıkçıların sosyo-ekonomik analizi. *Journal of Fisheries Sciences*, **3**(1), 58-67.
- Güngör, G., Özen, Ş. & Güngör, H. (2007).** Marmara denizi balıkçılığının sosyo-ekonomik yapısı ve deniz ürünleri pazarlaması: Tekirdağ ili sahil şeridi örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, **4**(3), 311-325.
- Mol, S. & Ulusoy, Ş. (2010).** Türkiye’de su ürünleri işleme sektörünün sorunları ve çözüm önerileri. *Journal of Fisheries Sciences*, **4**(2), 152-158.

- Sağlam, E. N. & Karadal, E., (2016).** Akdeniz bölgesi sahil şeridi deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik yapısı. *Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*, **12**(2), 158-169.
- TÜİK. (2016).** İstatistiklerle Türkiye. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24657>, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24646>.
- Uzmanoğlu, S. & Soylu, M. (2006).** Sakarya-Karasu Bölgesi deniz balıkçıların sosyo-ekonomik yapısı. *E.Ü Su Ürünleri Dergisi*, **1**(3), 515-518.
- Yücel, Ş. (2006).** Middle Black sea region fishing and socio-economic status of fishermen. *Ege University Journal of Fisheries&Aquatic Sciences*, **23**, Suppl. 1/3, 529-532 (in Turkish).

Received date: 24.01.2018

Accepted date: 02.04.2018

*Corresponding author’s:

Yrd. Doç. Dr. Emre ÇAĞLAK

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Su Ürünleri Avlama ve İşleme Teknolojisi Bölümü, Zihni Derin Yerleşkesi, Fener Mah., 53100, Rize/Türkiye.

E-mail: emre.caglak@erdogan.edu.tr